

BUITENGEWOON

Bedrijfsopleiding 'leiden van moreel beraad' bijeenkomst 2 - zorgethiek

Tilburg 2021

docent/trainer: Ad van Kuyck

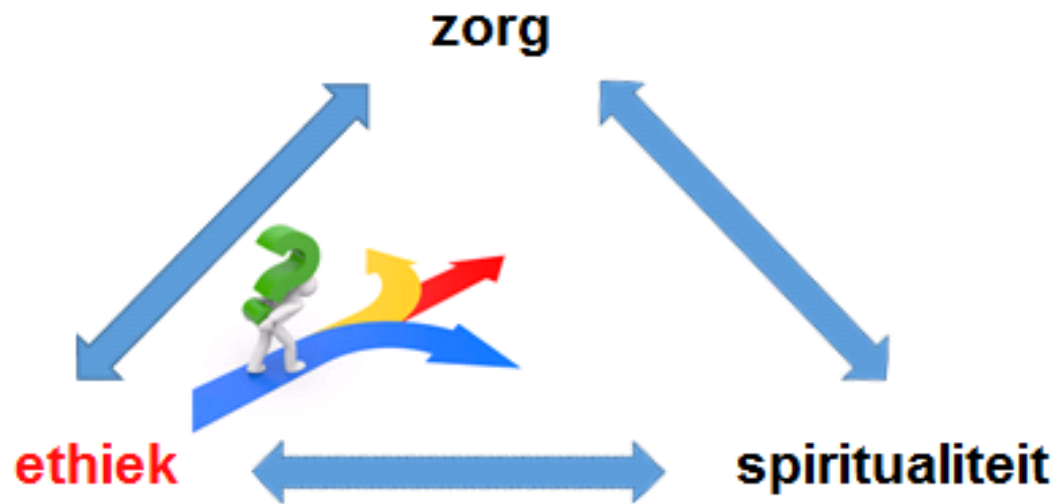

Monique van den Berg
Latoya Fransman
Jeannet de Graaf
Anne Hendriks
Ellie Pastoors
Henk Roerdink
Annemarie Teppema
Marjolein Wilmsen

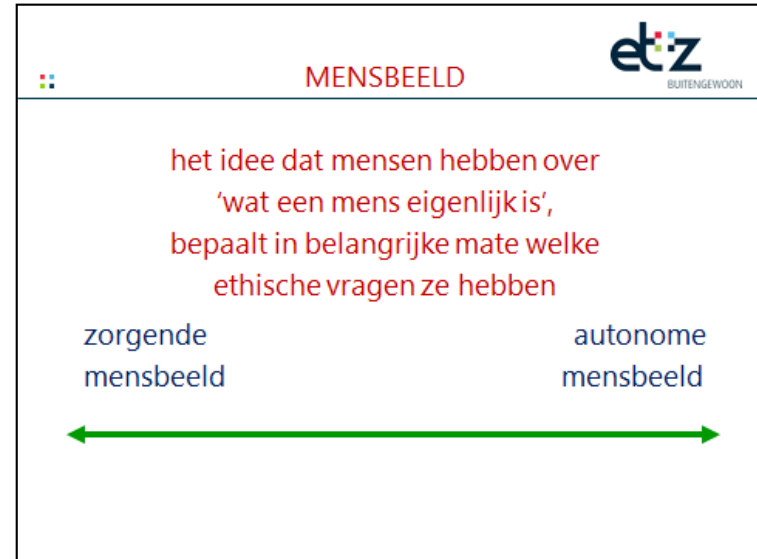
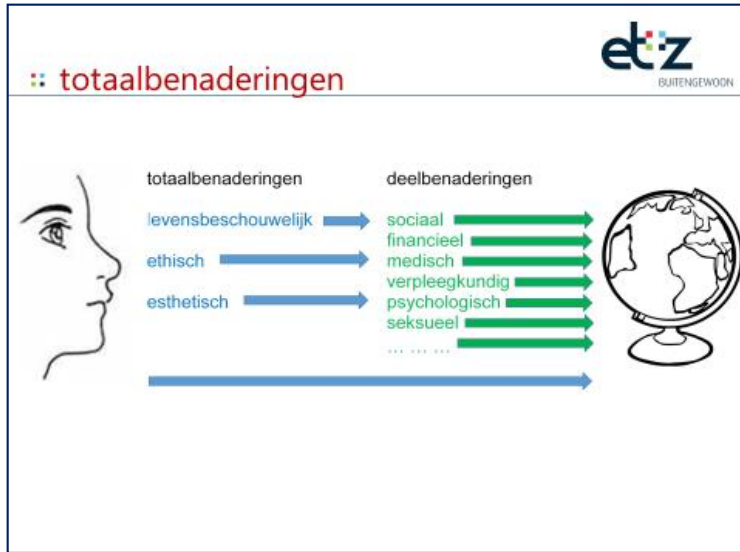
- eerste uur principe ethiek – casusbespreking
- tweede uur zorgethiek in de praktijk
- derde uur afspraken

eerste uur: principe ethiek - zorgethiek

Bedrijfsopleiding I

ethiek stelt de vraag: hoe kunnen we goed handelen bevorderen?

op deze vraag is geen standaard antwoord mogelijk

ETZ-methode van ethisch redeneren

principe ethiek – moreel beraad

- 1 wat is je eerste gevoel?
- 2 welke informatie ontbreekt?
- 3 wat is de gewenste situatie?
- 4 wat is de ethische vraag?
- 5 welke principes/waarden zijn in het geding?

principes	kernwaarden ETZ	waarden afdeling TRAV
-respect voor autonomie -weldoen -niet schaden -rechtvaardigheid	-passie -open -presteren -flexibel	-respect -professionaliteit -samenwerking

6 hoe gaan we verder?

ETZ-methode van ethisch redeneren

■ principe ethiek – moreel beraad

- 1 wat is je eerste gevoel?
- 2 welke informatie ontbreekt?
- 3 wat is de gewenste situatie?
- 4 wat is de ethische vraag?
- 5 welke principes/waarden zijn in het geding?

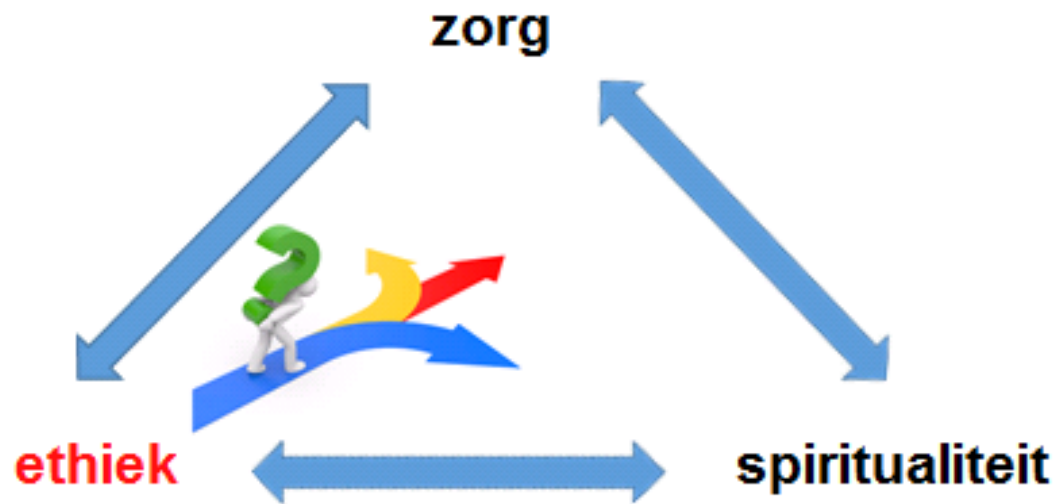
Casusbespreking
-noteer op een flap-

principes	kernwaarden bijvoorbeeld	waarden afdeling bijvoorbeeld
-respect voor autonomie -weldoen -niet schaden -rechtvaardigheid	-passie -open -presteren -flexibel	-respect -professionaliteit -samenwerking

6 hoe gaan we verder?

tweede uur: **zorgethiek** in de praktijk

TUMOR IS KWAADAARDIG

MENSBEELD

het idee dat mensen hebben over
'wat een mens eigenlijk is',
bepaalt in belangrijke mate welke
ethische vragen ze hebben

zorgende
mensbeeld

autonome
mensbeeld

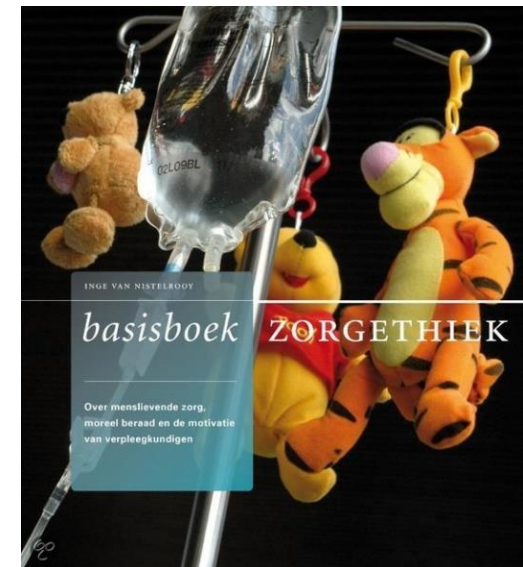

kernelementen van de zorgethiek

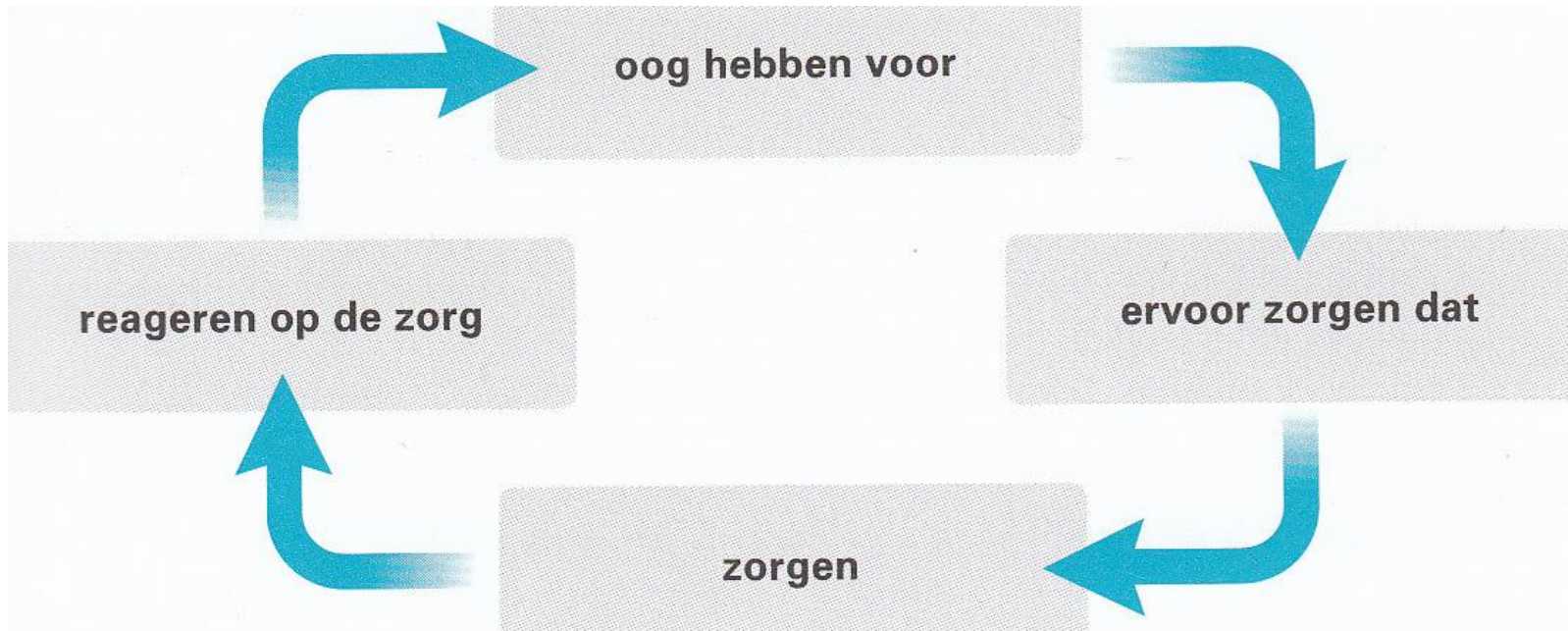
- zorgen begint bij de aandacht voor de ander;
  - omwille ...gehoord worden, gezien worden, respectvol bejegend worden
- zorgen moet georganiseerd worden
- zorgen moet op een deskundige manier gebeuren
- zorgen betekent: kijken of je zorg adequaat is (geweest)

ISBN10 9089720049
ISBN13 9789089720047

de fasen als analyse van de praktijk

Tronto ziet zorgen als een morele handeling:

oog hebben voor
ervoor zorgen dat
zorgen
reageren op zorg

morele elementen

aandacht

verantwoordelijkheid

competentie

responsiviteit

Joan Tronto

morele elementen

bespreek
een patiënt, die
de (meeste)
collega's
kennen en met
wie de zorg niet
'lekker' loopt
of
juist heel goed

appèl en aandacht

het appèl

- je wordt geraakt door ander...
- een appèl is een vraag om hulp, aandacht
- een appèl heeft veel vormen
- volgens Tronto kun je geen zorg verlenen als je niet opmerkt dat mensen zorg nodig hebben
- essentieel is dat je je open stelt

■ interpretatie van het appèl

- niet altijd is een appèl een roep om hulp
  - waarbij je iets moet oplossen
- maar: wil je naar me luisteren? wil je mijn verdriet delen?
  - waarbij je gewoon even gaat zitten

aandacht: eerste morele element om te kunnen zorgen

- opmerkzaam zijn, attent zijn, belang stellen
- moreel goed is: willen weten, stil staan bij wat je eigenlijk aan het doen bent
- eerst aandacht voor jezelf:
  - je eigen behoeften kennen
  - leidt anders tot mogelijk zelfopoffering of kolonialisering...

aandacht

neem een patiënt in je gedachten

- wanneer kwam de patiënt jouw leven binnen?
- wat was je eerste gevoel? (inkleuring/afbeelding)
- doet de patiënt een appèl op jou?
- of doe jij een appèl op de patiënt?
- hoe heb je aandacht voor je patiënt?
- hoe geeft de patiënt betekenis aan situatie?
- wat weet je van de patiënt? (leefwereld/levensloop)
- wat staat er op het spel- zijn/haar opgave(n)?
- vindt er reductie plaats

verantwoordelijkheid

waarvoor ben je precies verantwoordelijk?

- verantwoordelijkheid kun je hebben en
- verantwoordelijkheid kun je voelen voor patiënt?
- voor de planning?
- verhoudingen collega's?
- financiële situatie?

de kwaliteit van de zorg hangt mede af van de mate waarin je je er voor verantwoordelijk weet en voelt
-niet te veel en niet te weinig- verantwoordelijkheid is de essentie van de kwaliteit van zorg, die tegelijkertijd een valkuil kan zijn

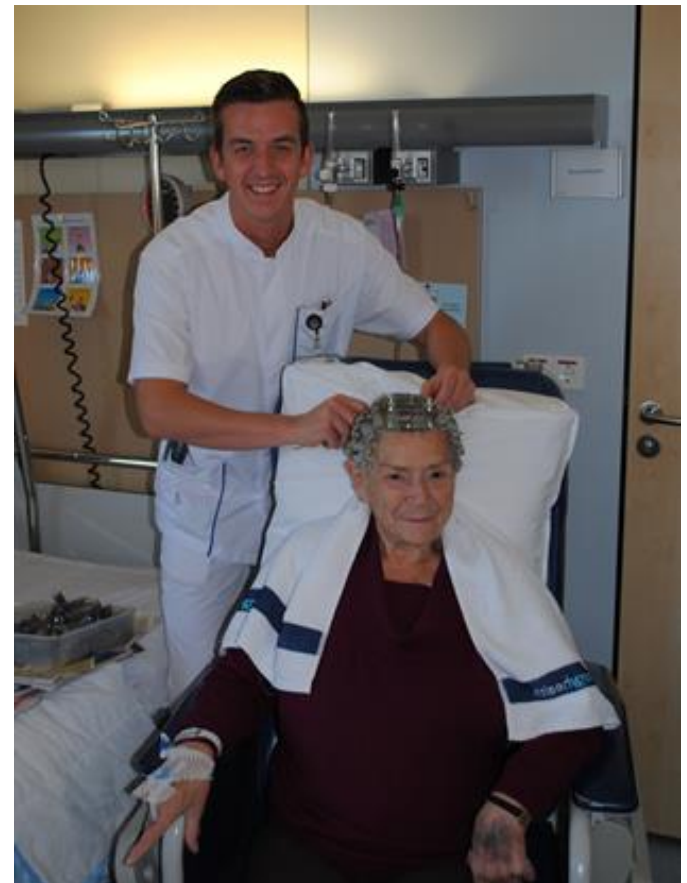
- te weinig verantwoordelijkheid
- te veel verantwoordelijkheid
  - collegiale afstemming
  - door leren in de praktijk
  - ...

in gesprek met je buurman of buurvrouw
over jouw casus

waar voel je je
verantwoordelijk voor?

waar voel je je
niet verantwoordelijk voor?

competentie

hart heeft handen nodig
harteloos zorgen is geen zorgen

zorgen is niet alleen doen, het is ook zien,
Aandacht geven, gevoelig zijn,
verantwoordelijkheid aanvaarden,
betrokkenheid tonen –
gaan hand in hand met de praktische
uitvoerende kant

professionele zorg lijkt weggedreven te zijn van de oorspronkelijke inspiratie

de zorgethische benadering zet juist niet in op het doen (handen) maar bij het **geraakt worden en verantwoordelijkheid nemen**

het gaat evengoed om meer harten bij het bed als om meer handen aan het bed

niet alleen competenties, met **hart** werken

je kunt niet goed zorgen

als je je niet bewust bent van je eigen inspiratie en je eigen ideeën, van je overtuigingen over goede zorg, die voor jou richtlijnen zijn van het 'goede' handelen

goede zorg wordt gevoed met eigen persoonlijke, emotionele, private ervaringen en ideeën

alle zorgverleners zouden specialist moeten zijn
op het gebied van: aanvoelen van de vraag en
mensen bijstaan in wat hen overkomt

en dat betekent: competent je eigen vak
uitoefenen, maar daar ook de grenzen van
kennen

- waar breng je je professionaliteit in
  - wat is het verschil met een naaste betrokkene(n)?
- waar breng je jezelf in? (inspiratie/grondhouding)
  - wat voelt goed?
  - is er een grens?
- ben je competent genoeg?

responsiviteit

responsiviteit: de reactie om te zien of de zorg adequaat is

- reactie als ijkpunt voor goede zorg
- begint met aandacht: zien of de zorg aangekomen is zoals je hem hebt bedoeld
- open staan voor die ander
  - wat jezelf prettig vindt, kan een ander niet prettig te vinden

■ meetbare en niet meetbare reacties

- meetbaar: zakkende koorts, helende wonden, ...
- niet meetbare reacties: zijn reacties van persoon, zijn duidelijk voor wie daar oog voor heeft: blikken, een lichaam dat zich ontspant dankzij snoezelen of een goed gesprek...

reactie motiveert

- door reactie zie je of zorg adequaat was
- voor zorgverlener belangrijk:
  - om bevestigd te worden
  - om erkenning te krijgen voor je zorg
  - maken het verschil

feedback

- ik doe me best voor u
maar voelt dat ook zo?
- je organiseert je eigen feedback
- hierdoor kun je jezelf verbeteren
- durven openstellen voor kritiek
en bezien of kritiek terecht is en
ruimhartig zijn wanneer kritiek juist is
- kritiek als kans om te leren
= de ander serieus nemen

- wat is de reactie op jouw zorg?
- hoe heb je je zorg zelf ervaren?
- (hoe) heb je feedback georganiseerd?
- hoe zou je dat hebben kunnen doen?

moreel beraad: zorgethiek 'klikgesprek'

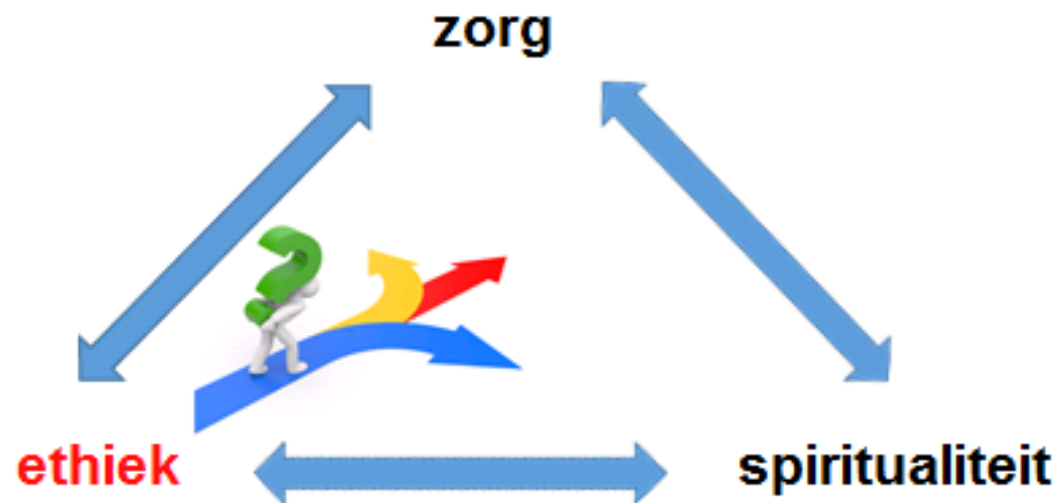

aandacht:	verantwoordelijkheid:	competentie:	responsiviteit:
hoe komt pt. jouw leven binnen? hoe vraagt pt. aandacht? wat zie je/ervaar je? wat weet je van de (spiritualiteit) pt.? wat staat er op het spel? wat zijn de opgaven voor de pt.? vindt er reductie plaats?	wat is je verantwoordelijkheid? waar voel je je verantwoordelijk voor? waar ga je voor? waar ga je niet voor?	waar breng je je beroep in? waar breng je jezelf in? wat voelt goed? wat voelt niet goed?	wat was de reactie van pt.? wat deed dat met je? heb je feed back georganiseerd?

derde uur: afspraken

Tips

- Houd moreel beraad met kleine groep (6 max personen)
- Leg uit wat moreel beraad is
- Neem kort de stappen door via je gesprekskaart
- Bewaak dat er pas op het laatst naar antwoorden/oplossingen wordt gezocht
- Vraag vooraf één deelnemer om een casus te bedenken
- De gespreksleider kan niet de casusinbrenger zijn
- Werk met flappen, maakt e.e.a inzichtelijk (**gewenste situatie**)
- Formuleer een goede ethische vraag
- Zorg dat iedereen aan het woord komt (neem leiding)
- Zorg dat je niet gestoord wordt

Het schrijven van een verbatim

- Je maakt tijdens het moreel beraad enkele aantekeningen, zoekt nadien een rustig plekje op en schrijft, vanuit die enkele aantekeningen en je herinneringen, een verbatim
- Je neemt het moreel beraad op en schrijft het beraad letterlijk uit

Het schrijven van verslagje van moreel beraad geleid door een collega a.d.h.v. de ETZ-methode

verbatimbespreking + kort verslag moreel beraad

bijeenkomst 3:

...

verbatimanalyse 1

- /
- /
- /

aub 10 x kopiëren en
meebrengen

bijeenkomst 4:

...

verbatimanalyse 2

- /
- /
- /

aub 10 x kopiëren en
meebrengen

bijeenkomst 5:

...

verbatimanalyse 3

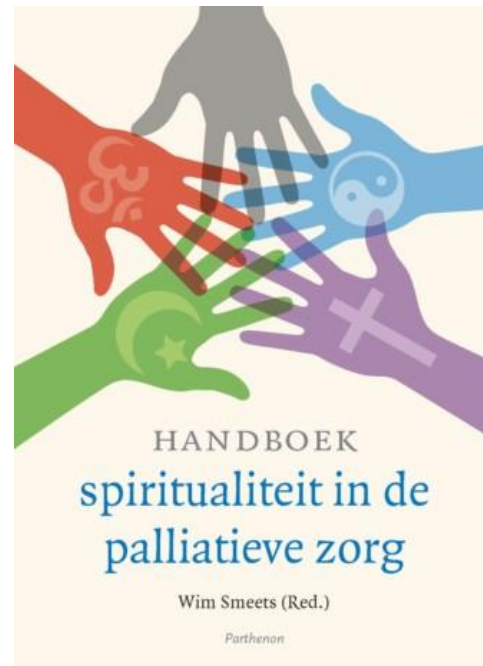
- /
- /
- /

aub 10 x kopiëren en
meebrengen

Leeswerk volgende bijeenkomst

Marc Desmet
Deugdenethiek
als brug tussen
spiritualiteit en
palliatieve zorgethiek
In: Handboek spiritualiteit
in de palliatieve zorg
Wim Smeets (Red.) (2016)
Parthenon, Almere
Blz. 88-109

Anne Goossensen e.a. (2016)
Dorst of doodsangst? (...)
De Groot, Goudriaan